

յաջորդները մինչեւ 1870 թուականը եղած են Յովհաննէս Միւհէնտիզեան, Յակոբ Պօյաճեան և Ճանիկ Արամեան, որոնք իրենց աշխատակից ունէին մեծ մասամբ քրիստոնեայ արհեստաւորներ և գործաւորներ, և մինչեւ հիմա ալ հակառակ թուրքերու Հայոց հանդէպ ունեցած ատելութեան՝ չեն կրցած հրաժարիլ անոնց ծառայութենէն. անոնք պետական տպարանի մէջ ունէին կարեւոր պաշտօններ։ Սրաբխարիքի համաձայն 1910 թուականին կը գործէին Պոլսոյ մէջ 16 հայ տպարաններ ընդդէմ 8 յունական, 8 թուրքական և 3 հրէական տպարաններու։

Բացի ասիկց՝ Պոլսոյ մէջ կը հրատարակուէին 16 թերթեր. 4 թուրքերէն օրաթերթեր և 9 պարբերական, 5 հայերէն օրաթերթեր և 7 պարբերական, 5 ֆրանսերէն օրաթերթեր և 3 պարբերական, 2 թերթեր երկլեզուեան ֆրանսերէն և անգլիերէն, 2 հրէական սպաներէն, 1 գերմաներէն, 1 պարսկերէն, 1 սերպերէն և 1 իտալերէն ամսաթերթ մը։

Եւրոպայի մէջ Յունա-Բիւզանդական իշխանութեան օրով ընդհանուր առմամբ բոլոր Սլաւագերը՝ որոնք կ'ապրէին Եւրոպական կեդրոններու մէջ, հայերէն աւելի կարողութիւն մը ցոյց չեն տուած տպագրական ճիւղին մէջ։ Առաջին լեհերէն գիրքը 1491-ին տպուած է Քրաքովի մէջ։ Եթէ աւելի մանրակրկիտ կերպով դիտենք Ռուսիան, հազիւ 1564-ին կը յաջողին ունենալ իրենց առաջին տպարանը Մոսկուայի մէջ, երբ այն թուականներուն Աբգար դպիր փորձառութիւն ունեցած էր 45 տարիներէ ի վեր տպագրելու հայերէն լեզուով գիրքեր։

Դարձեալ հայ մըն էր որ ձուլած է պուլկարերէն տառերը. այս հայն էր թաղէոս Տիվիտճեան, որ 1830-1840 ունեցած Պոլսոյ մէջ իր տպարանը, ուր կը տպագրէր պուլկարերէն գրքեր և նոյն ինքն անձամբ կը ցրուէր զանոնք արեւելեան Ռուսիոյ մէջ՝ ուր կ'երթեւեկէր։

Տիվիտճեան զարգացած անձնաւորութիւն մըն էր, տեղեակ յունարէն, իտալերէն և պուլկարերէն լեզուներու. անիկա մեծ դեր ունեցած է պուլկար յեղափոխութեան շրջանին, տպագրելով Պուլկարիոյ մէջ սիկաուի թուղթերուն եզերքը յեղափոխական նշանաբաններ և խորհուրդներ, ասկէ յայտնի կ'ըլլայ թէ պուլկարներն ալ հայերուն կը պարտին պուլկարական տառերը։

1846-ին հայերը օգտակար եղած են Սուրիացիներուն, Պոլսոյ մէջ հաստատուելով Սուրիական տպարան մը Ապուլիան Մուլթան Եագուպ անուն կրօնականի մը ձեռքով, որ Երուսաղէմի Ս. Լուսաւորիչ Սուրիական վանքին վանականն էր։ Մի քանի հայ երիտասարդներու աջակցութեամբ սոյն հոգեւորականը հաստատուեց տպարան մը, ուր տպագրեց Սաղմոս մը և շատ մը ժամագիրքեր։

Այսպէս հայերը ջանացած են իրենց անձնուէր աջակցութիւնը նուիրելու իրենց գրացի ազգերուն և սրտանց պատրաստակամութիւն ցոյց տուած են օտարներուն եւս օգտակար հանդիսանալու տպագրութեան ճիւղին մէջ։

Թարգմանեց և քաղեց
ԵՐ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

NOTES SUR QUELQUES OUVRAGES ARMÉNIENS DE PROVENANCE DOMINICAINE

(Շար. Բագմ., 1951, թիւ 3-4, էջ 61)

III.

Sermons authentiques de Barthélemy de Podio, évêque de Maragha (1318-1333).

L'évêque Barthélemy aime commencer ses sermons par des louanges adressées à la Sainte Vierge. Peu importe le sujet particulier sur lequel il va entretenir son auditoire, il débute volontiers par un exorde marial. Ainsi un sermon sur la confession des péchés commence de cette manière: Վարդապետք ասեն թէ սուրբ Աստուածածին նման է լերին, վասն թ. պատճառի: Առաջին պատճառ՝ զի լեռնն հաստատ է յոյժ: Այսպէս՝ սուրբ Աստուածածինն անշարժ և հաստատ է յոյժս կուսութեան, եւն։

Un sermon sur la parabole évangélique de l'ivraie commence ainsi: Վարդապետք օրինակ բերեն վասն սուրբ Աստուածածնին: Ասեն թէ էր մի գորագուր մեծ և ննջեաց յապարանս իւր: Յանկարծակի եկն թշնամի նորին զրէհած և էմուտ ի տունն և կուրացոյց զնա, և զարքն նորին ցրուեցան և յաղթեցան: Եւ ժողովեցան բժիշկք զի ողջացուցեն զնա և ոչ կարացին: Յայնժամ հարցին զմի բժիշկ և մեծ իմաստասէր՝ հնարքն, և նա ասէ եթէ է յոյժ անուն լեռնն ալ մի պատուական և մեծադին յոյժ: Թէ բերէք ի յակնէն փոքր մի և յաչքն զնէք՝ լուսաւորի: Գնացին և գտին, և բաց առնուլ ոչ կարացին, զի կարծր էր յոյժ: Ասէ իմաստասէրն. է աղիկ մի կոյժ և յոյժ գեղեցիկ և սուրբ, նա միայն կարէ առնուլ: Եւ զի կարէք ճանաչել զկոյժն,

նշան տամ ձեզ: Սա է աղիկն որ երկու հակառակն միմեանց և թշնամիքն, որ բնաւ ոչ էին հաշտեալ, ի նա հաշտեցան, եւն։

On trouvera des exordes semblables dans un sermon sur l'amour du prochain, dans un sermon pour la fête de Pâques et pour la Pentecôte, dans un sermon sur le Bon Pasteur comme dans un panegyrique en l'honneur de S. Pierre apôtre, dans un sermon sur le sacrement de la confirmation, comme dans un sermon sur le mauvais riche de l'évangile, etc. etc.

Relevons en passant l'exorde d'un sermon pour le sixième dimanche après la Trinité, où Barthélemy se plaît à faire sien l'enseignement des docteurs sur la Sainte Vierge médiatrice de toutes les grâces et de tous les bienfaits conférés au genre humain: Վարդապետք ասեն թէ միջնորդութեամբ սուրբ Աստուածածնին՝ ամենայն բարութիւնք իշխեն առ մեզ: L'exorde marial se termine volontiers par l'invitation adressée à l'auditoire, de réciter un « Ave Maria »; il y a une formule stéréotypée pour cela. Et c'est la coutume de l'église romaine, à ce que dit Barthélemy dans son instruction aux prédicateurs qui sert de préface au Qarozgirq: Սովորութիւն է սուրբ եկեղեցւոյն Հոովմայ՝ ի սկիզբն քարոզին աղօթել առ սուրբ Աստուածածինն, որ է Թագուհի երկնից, և տալ ողջոյն։

Une autre particularité qui frappe le lecteur des sermons de l'évêque Barthélemy, c'est qu'il aime à citer à tout

propos l'autorité des «docteurs»; un grand nombre de ses sermons commence invariablement par la formule: Վարդապետք ասեն ou par quelque formule analogue (ասեն իմաստասէրքն, ասեն իմաստունքն, etc.). C'est une formule de pur cliché, comme on peut voir par exemple au début de ce sermon pour la nativité du Seigneur: Վարդապետք ասեն թէ՛ յորժամ պատերազմ լինի ի մէջ մեծամեծաց և յայնմանէ բազում պակասութիւն լինի, խնամութիւն ասեն, զի լինիցի հաշտութիւն ի մէջ նոցին.... Ou encore dans ce début d'un sermon pour la fête de l'Ascension: Վարդապետք ասեն թէ այն իրքն, որ ծանր և մրուր են, ի խնարհ իջանեն, այս է յասակն, և որ ինչ պարզ է և թեթեւ, ի վեր գայ....

Dans son sermon-préface Barthélemy dit explicitement que lui-même n'appartient pas au cercle des «docteurs». Cependant il devait avoir fait de bonnes études théologiques et philosophiques. Probablement, avant de partir comme missionnaire en Asie, il avait enseigné la philosophie et la théologie dans un couvent de son ordre. Cela devait être quand il enseignait la théologie, qu'il a composé le traité de la Création, qui fut plus tard traduit en arménien sous le titre de *Վերք վեցօրեայ գործոց արարչութեանն*. Paraillement en arménien nous avons son traité de Dialectique, qui a été copié jusqu'au 18e siècle. Dans ses sermons aussi les citations des philosophes et surtout celles d'Aristote, sont fréquentes. Mentionnons encore que l'auteur du Qarozgirq révèle une certaine prédilection pour tout ce qui se rapporte aux pierres précieuses. Il en parle souvent et certains de ses exordes font allusion à telle ou telle qualité spéciale qu'on attribuait au moyen âge à telle ou telle pierre précieuse. Voici

par exemple l'exorde d'un sermon pour le premier dimanche après la Trinité: Սրացեալ են իմաստունքն թէ է ակն ինչ որ կոչի տապաղիւն, յոյժ ծանրագին և պատուական և միայն հազիւ գտանի ի գանձատունս թագաւորաց.... Sermon pour le second dimanche après la Trinité: իմաստունք ասեն թէ է ակն մի, որոյ անուն կոչի ազարես, որ է յոյժ պատուական: Եւ գտեալ եղեւ յայն ազգէն մի միայն առ կայսերի միում և էր յոյժ զարմանալի, զի երեւէր ի նմա ազգի ազգի պատկերք.... Sermon pour l'Annonciation de la Sainte Vierge Marie: Վարդապետք ասեն թէ թագաւոր ոմն ունէր ակն մի յոյժ պատուական և գեղեցիկ և անհամար գնով: Եւ որ մի անկուսակն այն ի ձեռանէ թագաւորին ի խորժովու.... Sermon sur le sacrement de la Confirmation: Վարդապետք ասեն թէ սուրբ Աստուածածինն նման է քարի միոյ՝ որ կոչի արնագ, ևւն: Sermon sur le purgatoire: Վարդապետք ասեն թէ է ակն մի երկնագոյն, որ կոչի սափիրա, ևւն:

Le sermons de Barthélemy sont souvent précédés de deux textes bibliques différents. Ainsi par exemple un sermon pour le second dimanche de l'Avent. Texte *Matth.* 24, 27: Զի որպէս փայլակն, որ ելանէ, ևւն. second texte *Cantique des Cant.* 1, 3: Տարաւ զիս.... և սիրեցուք զսահնա քոյ քան զզինի. Un autre sermon pour le même dimanche débute par le même texte de *Matth.* 24, 27, tandis que le second texte est pris dans le livre des *Proverbs* 8, 17-18, cité en partie d'après la Vulgate latine: Ես որք սիրենն զիս՝ սիրեմ և որք խնդրեն զիս ընդ առաւօտ՝ գտցեն. առ իս են չնորհք և մեծութիւն և փառք իմ են: Un sermon pour la Nativité du Seigneur a pour premier texte *Jean* 1, 14: Բանն մարմին եղեւ և բնակեաց ի մեզ, et pour second texte le commencement du *Cantique des Cantiques*: Համբուրեացէ զիս ի համբուրեց բերանոյ իւրոյ,

Dans les exemplaires du Qarozgirq, qui nous sont parvenus sous le nom de l'évêque Barthélemy, on trouvera beaucoup de sermons qui lui ont été attribués à tort. Souvent il s'agit de compositions soit d'autres Dominicains missionnaires en transcaucasie, soit de membres de la congrégation des Miabanoghq.

Nous donnons ici une liste provisoire des sermons de Barthélemy que nous croyons pouvoir considérer comme authentiques.

1. - Sermon pour le second dimanche de l'Avent. texte *Matth.* 24, 27: Զի որպէս փայլակն որ ելանէ.... այնպէս եղիցի զառաւստ Որդւոյն մարդոյ: Second texte *Cant.* 1, 3: Տարաւ զիս.... քան զզինի: Incipit: Սովորութիւն է թագաւորաց և իշխանաց, ևւն:

Ambros. H 1 Super, fol. 97a ss.; S. Laz. 792, fol. 228a-235a; S. Laz. 1026, N. 19; S. Laz. 1610, fol. 1a-b (le commencement seul); Mekh. Vienne 312, fol. 25b-31a.

2. - Autre sermon pour le même dimanche (S. Laz. 1026: Քարոզ զաստուսանի աւուրն). Même texte *Matth.* 24, 27. Second texte *Prov.* 8, 17-18 (en partie d'après la Vulgate): Ես որք սիրենն զիս՝ սիրեմ, ևւն:

Incipit: Վարդապետք ասեն, թէ սուրբ Կէրն, որ հաստատէ, պարտի ունել երկուսս, ևւն:

Ambros. H 1 Super, fol. 93a ss.; S. Laz. 792, fol. 219b-228a; S. Laz. 1026, N. 20; Mekh. Vienne 312, fol. 31a-37b. A comparer aussi le ms. arm. 44 de la Bibl. de l'Université de Tubingue, fol. 130b-138a.

3. - Sermon pour la Nativité de Notre Seigneur Jésus-Christ. Texte: *Jean* 1, 14: Բանն մարմին եղեւ և բնակեաց ի մեզ: Second texte: *Cant.* 1, 1: Համբուրեացէ զիս, ևւն:

Incipit: Վարդապետք ասեն թէ յորժամ պատերազմ լինի ի մէջ մեծամեծաց, ևւն:

Ambros. H 1 Super., fol. 81a ss.; S. Laz. 244, fol. 137a-142a; S. Laz. 792, fol. 77b-87a; S. Laz. 1026, N. 5; S. Laz. 1610, fol. 5b ss.; Mekh. Vienne, 312, fol. 100a-107b.

4. - Sermon pour la Circoncision de Notre Seigneur.

Texte: Luc. 2, 21: Եւ իրրեւ ցան աւուրք ութ թվաթեւ զնա, ևւն:

Incipit: Վարդապետք ասեն. թէպէտ ունէին նահապետքն և արդարքն, ևւն:

Ambros. H 1 Super. fol. 69b ss. (incomplet); S. Laz. 244, fol. 148a-153a; S. Laz. 792, fol. 98b-108b; S. Laz. 1026, N. 12; Mekh. Vienne 312, fol. 116b-125b.

5. - Sermon sur le baptême pour le jour de l'Epiphanie.

Texte: Ps. 35, 10; Ի քէն է, Տէր, աղբիւր կենդանութեան, ևւն:

Incipit: Վարդապետք ասեն թէ սուրբ Աստուածածինն նման է աղբեր՝ վասն Գ. պատճառի, ևւն:

Ambros. H 1 Super., fol. 63b ss.; S. Laz. 244, fol. 153a-159a; S. Laz. 792, fol. 109a-118b; S. Laz. 1026, N. 13; S. Laz. 1610, fol. 10a (fragment); Mekh. Vienne 312, fol. 125b-133b. Le ms. 507 des Mekhitaristes de Vienne contient ce sermon deux fois, d'après la description du P. Dashian, Մայր Յուլի, 979b-980a.

6. - Sermon sur l'invention de l'enfant Jésus au temple, pour le dimanche dans l'octave de l'Epiphanie.

Texte, Luc 2, 48: Ո՞չ հայր քոյ և ես, ևւն:

Incipit: Վարդապետք օրինակ բերեն վասն սուրբ Աստուածածնին: Ասեն թէ էր թագաւոր ոմն մեծ և հզօր և ի թագաւորութիւն նորին կայր գեա մի մեծ, ևւն:

Mekh. Vienne 312, fol. 155b-161b.

7. - Sermon pour le quatrième dimanche après l'octave de l'Epiphanie

Texte: *Matth.* 13, 27: Տէր, ո՞չ սերմն բարի սերմանեցիր, ևւն:

Incipit: Վարդապետք օրինակ բերեն վասն սուրբ Աստուածածնին: Ասեն թէ էր ոմն զօրագլուխ մեծ, ևւն:

Mekh. Vienne 312, fol. 174a-184b. Peut-être il y a des extraits de ce sermon pour le ms. arménien

103a de la Bibl. de l'Université de Tubingue. Voir Finck-Gjandscherian, 177-178.

8. - Sermon pour le dimanche de la Septuagésime (հեթանասնդին).

Text: Matth. 20, 6: Ընդէր կայք աստ զօրս ցերեկ՝ դատարկք:

Second texte: Cant. Cant. 5, 1: Արբի գինի իմ կաթամբ իմով:

Incipit: Վարդապետք ասեն թէ յանցեալ աւուրքն մարդկային սեռս կրկին կերպիւ ի վիշտ կայր, եւն:

S. Laz. 1610, fol. 15b-18b; Mekh. Vienne 312, fol. 204a-211a. Deux fois dans Mekh. Vienne 507; cfr. Dashian, 979b et 980a. Dans S. Laz. 309 sous le nom de Jean d'Eznka (?), cfr. Sargisèan, Մայր Յուգակ, II, 1221.

9. - Sermon pour le dimanche de la Sexagésime (քարոզ երկրորդ կիրակէի առաջաւորին, որ է սերմանն):

Texte: Matth. 13, 3: Եւ սերմանաճան, եւն:

Second text: Ps. 84, 13: Տէր տացէ քաղցրութիւն և երկիր մեր տացէ, եւն:

Incipit: Գրեալ է ի կանոնս կայսերաց թէ սերմն, որ յերկիրս սերմանեն, պտուղն ազարակին տեսան լինի, եւն:

S. Laz. 1610, fol. 21a-26a; Mekh. Vienne 312, fol. 194a-204a; Mekh. Vienne 507 sous le titre քարոզ յաղապս ողորմութեան d'après Dashian, 979b. A comparer peut-être le fragment N. 95 dans S. Laz. 1026, comme aussi S. Laz. 253, fol. 190a-b; voir Sargisèan, II, 740.

10. - Sermon sur le jeûne pour le commencement du carême.

Texte: Matth. 4, 1-2: Յայնժամ վաւերացաւ Յիսուս, եւն:

Incipit: Թագաւոր ոմն կամեցաւ շինել աշտարակ ընդդէմ թշնամեաց, եւն: (Dans quelques manuscrits le commencement dit: Գրեալ է թէ Թագաւոր ոմն, եւն:

Ambros. H 1 Super., fol. 437a ss. (incomplet); S. Laz. 681, p. 11-19; S. Laz. 1026, N. 24; Mekh. Vienne 312, fol. 211a-217a. Le même sermon se trouve aussi dans Mekh. Vienne 507, d'après Dashian, 980b. Kareneantz, Մայր Յուգակ ձեռագիր մասնիկի սրբոյ աթոռոյն էջմիածնի p. 7, donne une description du ms. 110 de cette ancienne bibliothèque du Katolikosat et dit que

ce ms., ainsi que plusieurs autres traités de l'école de Qrna « ունի դարձուց վասն պահոց » ce qui probablement doit s'entendre des numéros 10, 11 et 12 de notre liste. Comme date de ce ms. Kareneantz donne l'année 1344, ce qui semble être une erreur, comme nous avons dit dans la Revue « Divus Thomas » de Fribourg, 1940 (XVII, 437, 438-439).

11. - Autre sermon sur le même sujet. Texte: Matth. 4, 1-2: Յայնժամ վաւերացաւ Յիսուս, եւն:

Incipit: Գրեալ է յովսէփ թէ Հողովեանն էս, չար իշխանն, եկն զօրօք ի վերայ քաղաքին Բեթուլիա, եւն:

Ambros. H 1 Super., fol. 433a ss.; S. Laz. 1026, N. 25; Mekh. Vienne 312, fol. 217a-224a. A comparer S. Laz. 245, fol. 192a-195a (Sargisèan, II, 668) et S. Laz. 248, fol. 146b-149b (Sargisèan, II, 692).

12. - Troisième sermon sur le même sujet.

Texte: Matth. 4, 1-2: Յայնժամ վաւերացաւ Յիսուս, եւն:

Incipit: Իմաստունք ասեն թէ գող ոմն առնէր բազում գողութիւն և ոչ ոք կարէր տեսանել զնա, զի ունէր առ ինքն ակն մի որ անհրեւոյթ առնէր զնա, եւն:

Ambros. H 1 Super., fol. 428a ss.; S. Laz. 1026, N. 26; Mekh. Vienne 312, fol. 224a-232a; Bibl. Univ. Tubingue, ms. arm. 95, fol. 147a-152b.

13. - Autre sermon pour le commencement du carême (selon le titre dans S. Laz. 1026).

Texte: Matth. 6, 22: Ճրագն մարմնայն ակն է, եւն:

Incipit: Գրեալ է ի չորրորդ գիր թագաւորութեանցն թէ կին մի աղաղակէր առ Եւսեփ և ասէր. փոխառուք եկեալ են, առնուն զերկուս որդիս իմ ի գերութիւն, եւն:

Ambros. H 1 Super., fol. 111b ss.; S. Laz. 1026, N. 16; Mekh. Vienne 312, fol. 365a-370b.

14. - Sermon pour le dimanche des Rameaux (Քարոզ գալստեանն Տեառն ծաղկազարդին):

Texte: Matth. 21, 1: Իբրեւ մօտ եղին յերուսաղէմ, եւն:

Second texte: Héb. 4, 16: Մատիցուք այսուհետեւ համարձակութեամբ, եւն:

Incipit: Վարդապետք ասեն թէ Աստուած երկու աթոռ ունի, աթոռ արդարութեան և աթոռ շնորհաց, եւն:

Ambros. H 1 Super., fol. 376b ss.; S. Laz. 244, fol. 176b-181b; S. Laz. 681, p. 42 ss.; Mekh. Vienne 312, fol. 239b-246a. Le commencement de ce sermon se trouve aussi dans Mekh. Vienne 507, voir Dashian, 980a.

15. - Autre sermon pour le dimanche des Rameaux.

Texte: Matth. 21, 7: Եւ ածին զէշն և զաւանակն և արկին, եւն:

Second texte: 2 Rois, 23, 8 (cf. Vulgate): Գաւիթ նստցի (S. Laz. 244: Նստի) յաթոն՝ յոյժ իմաստուն ի մէջ երեց:

Incipit: Վարդապետք ասեն թէ Աստուած յոյժ մեծ է և բարձր, եւն:

Ambros. H 1 Super., fol. 371a ss.; S. Laz. 244, fol. 170a-176b; Mekh. Vienne 312, fol. 246a-254a. En partie dans Mekh. Vienne 507.

16. - Sermon pour le jour de Pâques (qualifié de « գեղեցիկ » dans S. Laz. 1026).

Texte: Luc 24, 34: Արդարեւ յարեալ Տէր և երեւեցաւ Սիմովնի:

Incipit: Վարդապետք ասեն թէ սուրբ Աստուածածինն նման է արծուի վասն Գ. պատճառի, եւն:

Ambros. H 1 Super.; fol. 350a ss.; S. Laz. 244, fol. 190b-197a; S. Laz. 1026, N. 31; Mekh. Vienne 312, fol. 263a-270b. Incomplet dans Mekh. Vienne 507; voir Dashian, 980b. Le commencement de ce sermon se trouve aussi dans S. Laz. 1610, fol. 32a.

17. - Sermon pour le jour de Pâques (այլ քարոզ վասն յարութեան):

Texte: Apoc. 20, 6: Երանի սրբոցն որք ունիցին, եւն:

Second texte: Ps. 117, 24: Այս օր է, զոր արար Տէր. եկայք, եւն:

Incipit: Վարդապետք ասեն թէ օրն երեք յատկութիւնս ունի, եւն:

Ambros. H 1 Super., fol. 344b ss.; S. Laz. 244, fol. 197a-205b; Mekh. Vienne 312, fol. 270b, 281b.

18. - Sermon pour le premier dimanche après l'octave de Pâques.

Texte: Jean 10, 11: Ես եմ հովիւն քաջ, եւն:

Incipit: Վարդապետք ասեն թէ սուրբ Աստուածածինն նման է ոչխարի, վասն Բ. պատճառի, եւն:

Ambros. H 1 Super., fol. 215b ss.; S. Laz. 792, fol. 4a-12b; Mekh. Vienne 312, fol. 282a-287b; le titre dans l'index de ce manuscrit est: Քարոզ Գ. կերակէ. D'après Dashian, 908b, le même sermon doit se trouver aussi dans Mekh. Vienne 507.

19. - Autre sermon pour le même dimanche.

Texte: Jean 10, 11: Ես եմ հովիւն քաջ, եւն:

Incipit: Վարդապետք ասեն թէ սուրբ Աստուածածինն նման է ոչխարի, զի ոչխարն ունի յատկութիւն որ ոչ ումեք առնէ չար ինչ, այլ ամենեցուն առնէ օգտութիւն, եւն:

Ambros. H 1 Super., fol. 211a ss.; S. Laz. 792, fol. 12b-20b; Mekh. Vienne 312, fol. 287b-293a.

20. - Sermon pour l'Ascension.

Texte: Marc 16, 19: Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս համարձաւ յերկինս, եւն:

Incipit: Վարդապետք ասեն թէ այն իրքն, որ ծանր են և մրուրն ի խոնարհ իջանեն, եւն:

Ambros. H 1 Super., fol. 327a ss.; S. Laz. 244, fol. 215b-220a; S. Laz. 1610, fol. 45a-46b (extrait); Mekh. Vienne 312, fol. 307a-312a (incomplet); aussi dans Mekh. Vienne 507 (incomplet).

21. - Sermon pour la Pentecôte (Քարոզ գալստեանն Հոգւոյն սրբոյ):

Texte: Luc 12, 49: Հուր եկի արկանել յերկիր, եւն:

Incipit: Վարդապետք օրինակ բերեն վասն սուրբ Աստուածածնին և ասեն թէ Թագաւոր ոմն շինեաց գեղեցիկ դարպաս և կամեցաւ նկարել զնա այսպիսի պատկերովք, որ այլ այն նման չլինէր, եւն:

Ambros. H 1 Super., fol. 323a ss.; S. Laz. 244, fol. 220a-224b; Mekh. Vienne 312, fol. 312a-317b.

Prof. MARC-ANTOINE van den Oudenrijn O. P. de l'Université de Fribourg (Suisse)

(A Suivre)